

Міністерство освіти і науки України
Uniwersytet Rzeszowski
Wydział Muzyki
Рівненський державний гуманітарний університет
Інститут мистецтв

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА ТА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Збірник наукових праць

Випуск 8

Рівне – 2022

Редакційна колегія:

Сверлюк Я.В. – доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту мистецтв РДГУ;
Олексюк О.М. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики музичного мистецтва Інституту мистецтв Київського університету ім. Бориса Грінченка;

Павелків Р.В. – доктор психологічних наук, професор, заслужений працівник освіти України, академік АН ВШ України, перший проректор Рівненського державного гуманітарного університету;

Пелех Ю.В. – доктор педагогічних наук, професор, заслужений працівник освіти України, академік Національної академії наук вищої освіти України, проректор з науково-педагогічної роботи, європейської інтеграції та інновацій;

Mirosław Dymon – Dr. hab., prof. Uniwersytet Rzeszowski Wydział Muzyki;

Лісова С.В. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики професійної освіти Рівненського державного гуманітарного університету;

Малафійк І.В. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри загальної і соціальної педагогіки та управління освітою Рівненського державного гуманітарного університету;

Дем'яничук О.Н. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри методики викладання мистецьких дисциплін Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка;

Потапчук Т.М. – доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника;

Цюлюпа С.Д. – кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри духових та ударних інструментів Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;

Крижановська Т.І. – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;

Прокопович Т.Ю. – кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;

Радковська Л.М. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;

Сверлюк Л.І. – кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра пісенно-хорової практики та постановки голосу Рівненського державного гуманітарного університету;

Филипчук М.С. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри естрадної музики Рівненського державного гуманітарного університету.

*Рекомендовано вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 4 від 28.04.2022 р.)*

Мистецька освіта та розвиток творчої особистості : зб. наук. пр. /
М 656 Uniwersytet Rzeszowski wydział Muzyki, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т,
Ін-т мистецтв. – Рівне : Волин. береги, 2022. – Вип. 8. – 192 с.

ISBN 978-966-416-932-2

Збірник наукових праць присвячений актуальним питанням професійної підготовки фахівців мистецького напрямку. Висвітлюються сучасні методологічні підходи розвитку творчої особистості студентів, охарактеризовано особливості музично-педагогічної діяльності.

Для викладачів і студентів мистецьких навчальних закладів, науковців й працівників в галузі музичної педагогіки та мистецтвознавства.

УДК 7.071.5

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I.

Теорія і методологія мистецької освіти

<i>Крижановська Т.І.</i> До питання варіативності методики реалізації мистових ліній музичної освіти у початковій школі	5
<i>Крусь О.П.</i> Методологічні аспекти формування національної вихованості майбутніх учителів музики	10
<i>Кухар Я.О.</i> Особливості сакрального музикування за авторством М. Леонтовича	15
<i>Ногачевська І.В., Григорчук І.С.</i> Формування фахових компетентності студентів в процесі вивчення вокально-хорових дисциплін	22
<i>Парчук І.М., Гумінська О.О.</i> Методи розвитку навичок імпровізації учнів-піаністів ДМШ	28
<i>Пастушок Т.В.</i> Принципи формування комунікативної культури майбутнього диригента оркестрового колективу	35
<i>Сверлюк Я.В., Сверлюк Л.І.</i> Взаємодія диригента з творчим колективом як педагогічна проблема	41
<i>Якимчук С.Н.</i> Неперервність освіти студента-хормейстера як системне середовище формування особистості	49

РОЗДІЛ II.

Сучасні виміри мистецтвознавства

<i>Балаєва О.С.</i> Вараська музична школа, як один з основних осередків музичної культури Рівненського Полісся	55
<i>Столярчук Б.І.</i> Богдан Яремко – дослідник традиційних сопілкових інструментів і їх музики	60
<i>Даюк Ж.Ю., Бордун Н.Р.</i> Основні тенденції розвитку фортепіанного мистецтва Львівщини в контексті західноєвропейської музичної культури	65
<i>Гурин М.А.</i> Аматорське хорове виконавство м. Рівного на сучасному етапі національного культуротворення	73
<i>Димченко С.С., Савчин О.В.</i> Художні аспекти виконавської інтерпретації Концерту-поєми для баяна із симфонічним оркестром Альбіна Репнікова	78
<i>Димченко С.С.</i> Педагогічні погляди та диригентська майстерність Петра Свердлика	89
<i>Кривицька В.В.</i> Творча діяльність маестро П. Муравського на посаді художнього керівника державної хорової капели УРСР «Трембіта»	101
<i>Мельничук С.Ф.</i> Класичне музичне мистецтво та його фоновість в розрізі сучасної культури	105
<i>Остапчук М.М., Никон О.К.</i> Українське фортепіанне мистецтво у контексті розвитку вітчизняної музичної культури	112
<i>Осіпкіна Д.В.</i> Українське вокальне мистецтво: ключові аспекти становлення та розвитку	117
<i>Пастушенко А.С.</i> Родинно-побутова пісня, балада, як явище барокової культури	122
<i>Продан В.В.</i> Фортепіанна творчість Миколи Ластовецького в контексті розвитку української музичної культури	127

<i>Прокопович Т.Ю.</i> Столітній ювілей Миколи Лисенка в умовах ворожих ідеологій (за матеріалами воєнної преси).....	131
<i>Роговська В.О.</i> Стилiстичні особливості української сучасної хорової музики	136
<i>Харитон І.М.</i> Трансформація стражденного в системі координат культурової пісенної обрядовості української православної традиції.....	141
<i>Цапун Р.В.</i> Рокитнівщина: з фольклорної експедиції 1987 року.....	150

РОЗДІЛ III.

Методика музичного навчання і виховання

<i>Борщ К.О., Крижановська Т.І.</i> Розвиток художньої компетентності старшокласників методом творчого практикуму в курсі «Мистецтво»	158
<i>Василишин І.В., Гумінська О.О.</i> Методи та прийоми розвитку комунікативних навичок учнів 5-7 класів на уроках музичного мистецтва.....	164
<i>Висоцька Д.С.</i> Музичний розвиток дітей з особливими освітніми потребами на уроках фортепіано	169
<i>Кулакевич А.В., Радковська Л.М.</i> Ретроспективний аналіз проблеми «слухання музики» в педагогічній теорії та практиці минулого.....	174
<i>Малей Я.Р., Радковська Л.М.</i> Нетрадиційні уроки як важливий аспект розвитку особистості школяра	179
<i>Тарчинська Ю.Г., Тарчинська І.Г., Ткачук А.О.</i> Вплив інформаційних технологій на мистецьку освіту	183
Про авторів	189

Інтернет ресурси

4. Дмитріїв Л.Б. Бельканто, bel canto. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.belcanto.ru/belcanto.html>

5. Основні риси французької вокальної школи. [Електронний ресурс]. Режим доступу: vidminno.kiev.ua/index.php?product_id...id...

6. Особливості німецької національної вокальної школи. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://lektcii.org/14-16440.html>

•

УДК 821.161.2-46

Пастушенко А.С.

РОДИННО-ПОБУТОВА ПІСНЯ, БАЛАДА, ЯК ЯВИЩЕ БАРОКОВОЇ КУЛЬТУРИ

Анотація. У статті розглядаються проблеми родинно-побутової пісні як явища низового бароко XV-XVIII століття.

Annotation. The article considers the problems of family and household songs as a phenomenon of the lower Baroque of the XV-XVIII centuries.

З надбанням України статусу незалежної держави велика увага почала приділятися культурі українського народу. Літературознавці, етнографи, фольклористи та театрознавці по-новому почали переосмислювати етимологію та еволюцію культурних явищ. Одне з помітних місць посідає в Україні та за її межами родинно-побутова пісня, займаючи окремішне місце у строкатій палітрі літературно-мистецького процесу ренесансної культури українського бароко. Це – самобутнє і неповторне явище, що складалося і розвивалося протягом кількох століть і не втратило своєї пізнавальної та ідейно-естетичної цінності до нашого часу.

У кінці XIX – на початку XX століття І.Франко, М.Драгоманов, М.Грушевський, В.Перетц, М.Возняк, М.Петров, В.Щурат, К.Студинський, Я.Гординський, С.Маслов, О.Кисіль, П.Житецький, В.Резанов та інші накреслили основні завдання щодо осмислення спадщини минулого на основі генетичного вивчення літературно-художніх явищ.

Нові методологічні засади до вивчення народнописенної культури як барокової були закладені працями В.Крекотня, В.Колосової, Л.Махновця, О.Мишанича, В.Маслюка, В. Яременка, В.Литвинова, О.Шугая, В.Пепа, Р.Радишевського, М.Сулими, В.Шевчука, А.Макарова, Л.Ушкалова, Г.Ноги та інших, які поклали початки розгляду літературних явищ XVI – XVIII століть у цілісному потоці загальноєвропейського літературного процесу барокової культури.

Родинно-побутові пісні, як і інші тематичні цикли ліричних пісень, розвивалися не ізольовано, а в потоці історичного життя народної творчості

загалом. Тож не випадково дослідники помічають їх генетичний зв'язок з іншими верствами народної поезії, зокрема з обрядовою. Виразно відчувається їх спорідненість з деякими весільними піснями. Весілля вводить молодят у подружнє життя, тому і деякі виконувані під час обряду пісні начебто попереджують молоду про його можливі складності й прикросі. Умовність жанрових та інших градацій особливо дається взнаки, коли ми стикаємося з усім масивом ліричних не обрядових пісень. Не можна не помітити, що їх різновиди, скажімо, родинно-побутова та соціально-побутова пісня, не лише користуються близькими мотивами та сюжетними ситуаціями, але часто фактично є варіантами, які відрізняються лише статусом героя, в одному випадку визначеним за соціальним становищем, в іншому – за родинним.

Очевидно, з давніх-давен, від часів утвердження моногамної (тобто одношлюбної) сім'ї і дотепер така грань людських стосунків, як взаємини в сім'ї, в родині хвилювала і хвилює, людство. Епохи змінюють одна одну, людина все глибше пізнає навколишній світ і саму себе, та в царині родинного, особистого така ж непередбачуваність життєвих колізій, несподівані повороти долі, вибухи і раптова зміна почуттів. Тож не дивно, що саме цей аспект життя завжди збуджував творчу уяву народу, і створені ним ліричні пісні, що порушили вічні для всіх часів і народів теми, оспівали радощі й страждання своїх безіменних героїв, лишаються і донині (поряд з піснями про кохання) чи не найпопулярнішими.

Дещо інший характер має взаємозв'язок родинно-побутової пісні і балади. Основним внутрішнім змістом тих й інших є ствердження вироблених тривалим життєвим досвідом людей норм і правил людського співжиття (найчастіше – від протилежного, від засудження їх порушення чи нехтування ними). Але ліричні пісні і балади підходять до життєвого матеріалу дещо по-різному, створюючи при цьому хоча і не абсолютно ізольовані, проте відмінні художні системи.

Ліричні позаобрядові пісні є відносно пізнім фольклорним явищем, однак і вони, як обрядові твори та балади, несуть на собі ознаки народного світогляду різних епох – від слідів міфологічної свідомості, виявлених у поетичних метафорах, від ремінісценцій соціальних інститутів первісно-родового суспільства до відображення людських взаємин доби феодалізму та пізніших епох. Ці та інші елементи змісту, вираженого словом, багатий музичний зміст створюють органічну цілісність пісень, переконливість зображення стосунків між людьми різного сімейного статусу, їх складності, драматизму або довірливого вираження глибоко особистих, мало не потаємних почуттів та переживань, лише зрідка радісних і світлих. Здебільшого приреченість, безвихідь сповнюють ці твори.

Основна проблема, що об'єднує пісні сімейно-побутової тематики, – це проблема людських стосунків, складності взаємовідносин, неоднаковості долі. Водночас вона виражена через вужчі, конкретніші теми, що

визначаються здебільшого образами головних героїв пісень у їх конкретному сімейному статусі, їх розстановкою відносно одне одного та тою сюжетною ситуацією, яка несе у собі основне навантаження. Але при тому, що ряд творів вкладається в певну тему, визначену в загальних рисах, їхній зміст лишається безконечно різноманітним. Цю багатоманітність створює варіювання, комбінування безлічі мотивів; кожна пісня стає неповторною.

Про сюжет більшості сімейно-побутових пісень можна говорити лише умовно. Серед них є твори з досить виразною оповідальністю і пісні, що звучать то як спогад, то як скарга чи нарікання. І в обох випадках рідко витримується якась одна форма викладу – чи то безстороння розповідь, чи то послідовний монолог. Структура, форма сімейно-побутових пісень досить складна, бо ж зміст розгортається не від події до події, а в переплетенні думок і почуттів, які то повертаються до минулого, то зазирають у майбутнє, то поступаються місцем начебто безсторонньому погляду.

Найбільшого розквіту пісні сімейно-побутової тематики досягли у період, коли родові й сімейні узи відчутно послабилися і почали втрачати свою «святість». Але силою традицій у селянському народному побуті, а відтак і в народній пісенності продовжував утримуватися правдивий погляд на непохитність родових зв'язків.

Особливо гостро людина починала відчувати й цінувати благо щирих родинних взаємин, опинившись далеко від дому або в чужій сім'ї. Найчастіше героїнею таких пісень є жінка, що одірвалася від роду, вийшовши заміж. Саме в таких піснях збереглися, як вважають дослідники, відголоски екзогамії (тобто заборона шлюбу всередині одного роду).

У переважній більшості розглядуваних пісень центральним є образ жінки в різних її іпостасях – матері, молодиці, невістки, сестри. На її боці усі симпатії та співчуття творців пісень; ставленням до неї інших героїв вимірюється їхній рівень моральності, утверджуються народні етичні погляди.

Стосунки матері (рідше – батька) з дорослими дітьми стали темою багатьох пісень про сімейне життя, і не лише в піснях, де цей образ творить основний емоційний зміст чи формує сюжет. Часто думки й почуття героя, зосередившись на чомусь іншому, так чи інакше повертаються до матері; бо ж родинне коло таке вузьке, а в сімейному житті все переплітається і перехрещується. І не раз героїня, нарікаючи на гірке життя, згадає матір, що не дала їй долі; збита чоловіком молодиця шукає втіхи у матері і питає в неї поради.

Тема взаємин батьків та дітей торкається найрізноманітніших їхніх проявів. Тут і монолог щасливої матері, якій є на кого спертися в старі літа; - біль і туга дорослих синів та дочок за назавжди втраченими батьками, яких «ні купити, ані заслужити», у пісні, яка своєю тональністю нагадує голосіння.

Одним з наріжних каменів народної етики, що в традиційному народному побуті підтримував усю будівлю людських стосунків, надавав їм відносної стабільності і стійкості, здатності якоюсь мірою протидіяти

руйнівному впливові дедалі глибшого розшарування сільської общини, було освячене віками шанобливе ставлення дітей до батьків.

Композиційний паралелізм з дотриманням симетрії зовнішньої форми і використаний у першій частині паралелі образ надає переконливої щирості й правдивості природним материнським почуттям.

Надзвичайно широко сімейно-побутова лірика розпрацьовує тему взаємин невістки й свекрухи, життя молодиці в чужій сім'ї. Мотиви цієї теми, виступаючи головними, акцентованими, створюють ряд окремих сюжетів. Водночас ми бачимо їх щедро розсипаними в піснях, що виділяються в інші теми, зокрема тих, що відображають взаємини подружжя, їх нюанси. Цілком природно, що й у піснях про життя невістки в свекрів не обходиться без зображення позиції чоловіка в конфлікті його дружини і матері. Пісню, як і життя, важко втиснути у вузькі рамки окремої теми.

Ще привільно живучи в батьківському домі, дівчина не раз замислюється про своє майбутнє. Хоч і невеликий її життєвий досвід, та він підказує реальну можливість найгіршого майбутнього, і вона заздалегідь оплакує його.

Зображення, витримане з позиції одного героя і в тій самій ситуації, викликає необхідність повторення цілих синтаксичних структур, лексичних компонентів, що, на думку дослідників, допомагає гострішому сприйманню протиставлених персонажів.

Почуття, що панують у піснях про родинне життя, пов'язані переважно з гіркими моментами людського буття. Однак їхній діапазон надзвичайно широкий, з багатьма відтінками – від тихого смутку до розпачу, з якого герой бачить лише один вихід.

Для створення багатого почуттями внутрішнього світу героїв, для відтворення їх психологічного стану в складних життєвих обставинах пісні родинно-побутового циклу залучають широкий арсенал художніх засобів і прийомів, витворених народнопоетичною традицією.

Як помітили дослідники, ліричним пісням, і зокрема сімейно-побутовим, властива певна двоплановість змісту, створювана неоднозначністю використовуваних художніх образів. Їхній, так би мовити, зовнішній план – це зоровий образ твору, який постає завдяки численним художньо-описовим деталям, пов'язаних з навколишньою природою, з різними сферами людського життя. Скажімо, з пісень про родинне життя можна довідатися про деякі особливості побуту народу, про його матеріальну культуру, вірування, пересуди, про різні види традиційної праці, домашнє господарство. У піснях виявляється і велика спостережливість народу, його увага до природного оточення.

Але звернення народної уяви до природи в ліричних сімейно-побутових піснях не лише створює зображальний план пісні, а обов'язково підкреслює її загальний тон, поглиблює виражені в ній почуття навіть тоді, коли певний образ вживається в своєму прямому значенні. Образами, навія-

ними природою, передається нездійсненність бажань героїв, – нещаслива молодиця мріє про орлові крила, щоб відвідати матір. Щедро розсипані в піснях прямі порівняння з предметами та явищами природи, які посилюють виразність зображуваних ситуацій та почуттів героїв, зокрема при використанні прийому протиставлення персонажів.

У своїй поетичній уяві людина звертається до природних стихій, рослин, птахів, тварин, яких пісня наділяє чутливістю і здатністю співпереживання людському горю. Орел, гуси, галка, зозуля несуть вісті до далекої родини, героїня чекає співчуття від гаю, діброви, місяця, зір, довіряє свою душу Дунайрічці.

А у випадках, коли образ природи набуває переносного, символічного значення, тоді з'являється в ньому новий, глибинний зміст. Саме завдяки поетичному інакомовленню в пісні якнайповніше розкривається її внутрішній смисл, особливо виразними стають почуття її героїв, їхній настрій, переживання, болі. В різноманітності і багатстві народної символіки відбився довгий історичний шлях народної пісенної творчості, протягом якого в ній утвердилися численні образи-символи, значна частина яких зустрічається і в сімейно-побутових піснях. Деякі символічні образи мають досить стійке значення, інші ж якнайповніше розкриваються в контексті конкретної пісні, тісно пов'язані з її змістом.

Чи не найбільша роль у створенні широкого кола символічних уявлень належить художньому паралелізму, який зіставляє два образи – один у прямому, другий у переносному значенні, причому зіставлятися (і протиставлятися) можуть і персонажі, і дії. Особливо часто паралелізм виступає як елемент композиції – в зачині пісні, на який припадає велике емоційне навантаження у створенні її настроєвості. Навіть не зв'язаний з подальшою сюжетною ситуацією, він, однак, визначає атмосферу пісні, її скорботну тональність.

Дещо менш поширеним тропом у створенні художньої образності сімейно-побутових пісень є метафора. Проте в цій тематичній групі вона представлена в найрізноманітніших формах – від простіших, як, наприклад, метафоричний епітет до персоніфікацій символічного характеру, які становлять єдине ціле з художньою ідеєю твору.

Метафоричні епітети в піснях завжди конкретні і являють собою вставлення персонажів з об'єктами рослинного чи тваринного світу. Часто в них втілюються народні уявлення про красу, мужність тощо: «мої сини, мої соколи, а дочки голубочки», «дочки мої пави», «сини мої, орли мої да ще й соловейки». Більш розгорнуті метафори дають можливість створення особливо виразних, непересічних, часом несподіваних образів.

Неможливо виділити в народній пісні щось більш чи менш важливе, головне чи другорядне в її художній тканині – все в ній творить неперевершену красу, збуджує у слухача істинні, високі почуття. Чимало важить і звуковий образ пісні, в створенні якого (окрім найважливішого – мело-

дійного малюнка і особливостей виконання, чого ми в даному випадку не торкаємося) беруть участь художні прийоми усіх рівнів – тих, що зумовлюють її композицію, особливий синтаксис, багатоманітність стилістичних фігур, витончену гру звуками у словах, зокрема у римах.

Народні ліричні сімейно-побутові пісні, що створювалися і активно розвивалися в минулі історичні епохи, стали своєрідним художнім документом життя народу. Та все ж основне в них – людські почуття, роздуми, страждання, що лишаються майже незмінними впродовж століть. І це загальнолюдське, втілене у форму прекрасного, не може не знайти відгуку і в наших сучасників.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Верьовка Г. Народні пісні в записах Григорія Верьовки. К., 1974.
2. Гнатюк В. Українські народні пісні в записах Володимира Гнатюка. Упорядкування, вступна стаття та примітки М. Яценка. К., 1971.
3. Демуцький П. Українські народні пісні. К., 1951.
4. Колесса І. Галицько-руські народні пісні з мелодіями. Етнографічний збірник, 1902. Т. XI.
5. Лисенко М.В. Збірник українських народних пісень. Зібрав III, IV, VII і у ноти завів М. Лисенко. К., 1868-1911. Вип. I-VII.
6. Манжура І. Народні пісні в записах Івана Манжури. Упорядкування, вступна стаття та примітки Л. С. Каширіної. К., 1974.
7. Сидоренко Г.К. Українські народні пісні. Родинно-побутова лірика. К., 1965. – Ч. 2.
8. Стельмащук С. Сто українських народних пісень села Скородинці па Тернопільщині. Фольклорні записи. К., 1967.

•

УДК 786.8

Продан В.В.

ФОРТЕПАННА ТВОРЧІСТЬ МИКОЛИ ЛАСТОВЕЦЬКОГО В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Анотація. Поява цієї роботи обумовлена недостатньою кількістю інформації про загальну характеристику творчості сучасного українського композитора, подолянина Миколи Ластовецького. Та особливість його фортепіанних творів у дитячому репертуарі. На жаль, про М. Ластовецького написано дуже мало. Окрім автобіографічних даних, низки статей, досі немає ґрунтовної праці про композиторську практику М. Ластовецького.

Ключові слова: особливий дитячий репертуар, фортепіанні твори, сучасний композитор, характеристика творчості.

Abstract. The appearance of this work is due to the lack of information about the general characteristics of the work of the modern Ukrainian composer, Podolyan mykola

Наукове видання

**МИСТЕЦЬКА ОСВІТА
ТА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ**

Збірник наукових праць

Випуск 8

Відповідальний за випуск
Сверлюк Ярослав Васильович

Технічний редактор
Віталій Власюк

*Редакційна колегія не завжди поділяє погляди авторів,
висвітлені у збірнику.
За достовірність фактів, точність цитат та можливі помилки
повну відповідальність несуть автори опублікованих матеріалів.*

Підписано до друку 15.04.2022 р. Формат 60x84 1/16. Папір офсет.
Гарнітура «Times». Друк офсет. Ум. друк. арк. 11,16. Наклад 100 пр. Зам. 33.
Видавництво «Волинські береги».
33028 м. Рівне, вул. 16 Липня, 38; тел./факс: (0362) 62-03-97;
e-mail: oberegi97@ukr.net
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта
видавничої справи ДК № 270 від 07.12.2000 р.

Надруковано у друкарні видавництва «Волинські береги».